

A BUDAPESTI MŰSZAKI EGYETEM KÖZPONTI KÖNYVTÁRÁNAK  
KATALÓGUSAI

1848 május 9-én küldte meg Eötvös József kultuszminiszter a József ipartanoda könyvtárának első leltári tételét képező "Beschreibung der Erfidungen und Verbesserungen etc" c. könyvet. A József ipartanodából fejlődött ki időnk folyamán a Műszaki Egyetem, könyvtárából keletkezett a Műszaki Egyetem könyvtára. A fejlődés eleinte lassu, s csak a századforduló idején - mikor a technikai tudományok differenciálódnak - nő meg jelentős mértékben a könyvállomány.

A gyarapodást a műegyetemi könyvtár nyomtatott katalógusai híven tükrözik. Az első nyomtatott címjegyzék 1874-ben jelent meg és felsorol 3783 művet, kb. 25.000 kötetben. A címjegyzék 2. kiadása 1893-ban beszámol 11.786 műről kb. 50.000 kötetben. A 3. kiadás 1910-ben már a könyvtár kb. 85.000 kötetből álló, mintegy 25.000 művét számláló anyagát ismerteti. Az 1910. évben kiadott szakok szerint rendezett címjegyzék függeléke /megjelent 1927-ben/ szerint az egyes technikai szakok állománygyarapodása rohamos. Így pl. 1910-1927 között az erőműtan, géptan szakcsoport 70%-al, a mérnök-építészeti, 65%-al szaporodot. 1950-ben a műegyetemi könyvtár állománya kb. 65.000 mű 180-200.000 kötetben. A legutóbbi revízió alapján az állomány 1956-ban kb. 308.000 kötet+500.000 kisnyomtatvány. A központi feldolgozás folytán nyilvántartásában szereplő tanszéki, intézeti könyvtárak állománya 110.000 kötet, az Építőipari Műszaki Egyetemé pedig 80.000 kötet.

A nyomtatott katalógusokból könnyen rekonstruálható a könyvtár eredeti szakrendszere. Eszerint a Műegyetemi könyvtár felállításától kezdve egészen 1937-ig teljesen egyéni szakcsoportosításban tartotta könyveit. Az állományt az A B C egy-egy betűjével jelzett 26 szakcsoportba osztotta: A/ államjog, politika, B/ bölcsészet, C/ enciklopédia, szótár, bibliográfia, D/ építészeti, E/ erőműtan, F/ folyóíra-

tok, G/ gyakorlati mértan, H/ egészségügy, I/ gépészeti iparműtan, J/ érmek, mértékek, K/ kiállítások, L/ leirati mértan, M/ mennyiségtan, N/ nemzetgazdaság, statisztika O/ tanügy, P/ ásvány és földtan Q/ műtörténet, életrajzok, R/ mezőgazdaság, S/ mérnök-építészet, T/ természettan, U/ nyelvészet, szépirodalom, V/ vegytan, W/ vegyészeti iparműtan, X/ bányászat, kohászat, Y/ történet, földrajz, Z/ állat, növénytan.

E régi szakcsoportosításu könyvfelállítást 1951-ben szüntette be a könyvtár, és ekkor rátért a mechanikus nagyságrendszerinti raktározásra. Egyidejűleg megkezdte a régi szakrendszerben elhelyezett könyvállomány rekatalogizálását és újraszámozását /raktári jelölését/. A könyvtár ezzel eléri, hogy egyrészt a régi könyvanyagáról is egységes, a szabványelőírásnak megfelelő modern katalógusa, másrészt a kartotékeltározási rendszere következtében a raktári száma az újraszámozott könyvnek azonos a leltári számmal. Így a kartonleltára egyben betölti a raktári, helyrajzi katalógus szerepét is.

A fenti régi szakcsoportok közül az E./ G./ I./ L./ M./ P./ X./ szakokat teljes egészükben, a többi szakok anyagát részben már rekatalogizálták. Minthogy a könyvanyagnak a többi része még a régi csoportosításban tárol és régi jellel szerepel, a müegyetemi könyvtár nyomtatott kötetkatalógusait napjainkban is használják.

A könyvkatalógusban megtalálhatók az 1957 év előtti szerzemények. Ebben az időben tért át a könyvtár saját szakrendszeréről az ETO /egyetemes tizedes osztályozás/ osztályozásra, és vezette be a cédulakatalógust. A cédulákat kezdetben stencil, majd 1951-től adréma útján sokszorosították. Az adréma üzem a müegyetemi könyvtár központi funkcióinak körét kibővítette. Lehetővé tette, hogy tanszékeket, intézeteket kész katalógussal lássák el.

A ma is használatban lévő könyvkatalógus - a József - Müegyetem könyvtárának címjegyzéke 3. kiadás Bp. Franklin ny. 1910.- két részre tagozódik: a betűrendes és a szakok szerint rendezett katalógusra. Gyakorlatilag ma már csak a betűrendes nyomtatott katalógus használatos. Ez a címjegyzék 8 kötetből áll. Minden kötet 92 nyomtatott számozott lapot és a számlapok között helyezett 3-4 számozatlan betétlapot tartalmaz kb. 400 lap terjedelemben. A címleírás rövid, a kiadás, az impresszum adatai hiányoznak. E feltűnő fogyatékossgát a korabeli szakirodalom is kifogásolja. /A Magyar Könyvszemle 1910 évi júniusi száma. A József Müegyetem új címjegyzékének ismertetése./ Egy címleírásra példa:

T 33 Gauss C. Fr. Dioptrische Untersuchungen./429/ A szöveg előtt a szakcsoport betű és számjele, a szöveg után

zárójelben a leltári szám áll. A címleírás hiányosságait később igyekeztek pótolni. Az 1930-as évekből beszerzett és a betétlapokra tintával bejegyzett könyveknél már a kiadás és impresszum adatai is fel vannak tüntetve. Az utalások megtalálhatók a szerzőnél és a címnél. Pl. Fries'sche Verschiebung. Ld: Kreuter, Theodor, V 2317 /50549/. A fenti hiányosságok mellett előnye a könyvkatalógusnak, hogy minden a müegyetemi könyvtárban megtalálható művét /folyóíratot is/ betürendben tartalmaz.

Mai szemmel nézve e kötetkatalógusok elavultak, áttekinthetetlenek, nehéz a keresés, hiányosak az adatok. Mindamellettt ma sem nélkülözhetők, ha pedig a korabeli technikai bibliográfiákra gondolunk- jelentőségük vitán felül áll. Stoczek József rektor a müegyetem 25 éves fennállásának ünnepén jelenti ki 1872-ben, hogy a müegyetemi könyvtár most már a hazában sehol egyebütt fel nem található bő anyagot nyújt a technikai és természettudományok tanulmányozására. /Beszéd, melyek a József-Müegyetem.... jubileumán tartottak. Buda, Egyet.ny.1872.36-37/. Tulzás nélkül állíthatjuk, hogy pl. az első címjegyzék megjelenése idejében 1874-ben a korabeli műszaki technikai irodalom egyik legértékesebb hazai bibliográfiája volt.

E címjegyzékek technikatörténeti szempontból is értékesek, egy-egy kor technikai irodalmáról adnak áttekintést. Külön jelentősége van a müegyetemi könyvtárban önálló gyűjteményként őrzött u.n. Hieronymi Károly könyvhagyaték nyomtatott katalógusának /1916/, amely kb. 10.000 kötetet sorol fel szak és betürendben.

A könyvkatalógust megküldték az ország minden részébe. Az olvasó otthonában a könyv lapjain sok címet egyszerre látva maga előtt gyorsan tudott keresni, könnyen tájékozódhatott. Hátrányuk is közismert, az új beszerzéseket nem tartalmazták, így már kiadásuk idején részben elavultak, stb.

A Műszaki Egyetem Központi Könyvtára teljes katalógus hálózatának részletes ismertetése előtt hangsúlyozni kell, hogy ez a katalógus központi katalógusa a müegyetemhez tartozó kb. 100 tanszék és intézet könyvtárának. Az olvasói betürendes katalógusban minden művet /szépirodalom, ideológia is/ szerzők szerint betürendbe sorolva találunk. 4 katalógus szekrényben kb. 150.000 cédula van elhelyezve. A sorozati katalógus 54 fiókjában kb. 38.000 sorozati főlapot találunk. A szépirodalomról külön katalógusunk van, mégpedig a szerző és a cím első szava szerinti beosztott katalóguslapokkal. E szépirodalmi címszókatalógusunk közvetlen hivatása a müegyetemi hallgatók irodalmi műveltségének elősegítése, közvetve pedig a "szakbarbárság" elleni harc céljait szolgálja.

Az ideológiai katalógusban /cédulabibliográfia/ az Egyetemi könyvtár által szerkesztett tárgyszó-katalóguslapok az olvasók politikai neveléséhez a marxizmus-leninizmus klasszikusainak megismeréséhez nyújtanak segítséget.

Olvasószolgálati referensünk ezzel egyidejűleg a leggyakrabban jelentkező igény kielégítésére kísérleti házi tárgyszó-katalógust szerkesztett az építészet és technikátörténet témáira. Ezekben a legújabb folyóiratcikkanyag is besorolásra kerül. E kísérlet jó eredménye is a tárgyszó-katalógus használhatóságát bizonyítja.

A folyóiratok /periodikák/ betürendes katalógusa 4 fiókban nyer elhelyezést, s mintegy 3.500 cédulát tartalmaz. Az olvasói szakkatalógus 5 szekrényében kb. 226.800 cédula van beosztva. A szakkatalógus vázlata a katalógusszoba egyik falát teljesen betöltő üvegtáblán jól áttekinthető. A főosztályok felsorolásán belül az 5. és 6. főosztály 3 számjegyig részletezve fel van tüntetve. A legfontosabb kiterjesztések stb. ugyancsak leolvashatók. /Pl. 621.91/95 Forgácsolás./ Az olvasói szakkatalógus tárgymutatója elég régen készült, felfrissítésre szorul. Kiegészítésük folyamatban van. Kedvelt és igen hasznos a legújabb könyvek katalógusa is, amely szakrendben tartalmazza az utolsó 3 hónap legfrissebb beszerzését. Az olvasókkal való kapcsolat fenntartását célozza a kívánságok és megjegyzések gyűjtője, amely az olvasónak a katalógusra vonatkozó észrevételeit is megőrökíti.

A szolgálati betürendes katalógus a legfontosabb a könyvtár katalógusrendszerében. 4. szekrényben kb. 150.000 cédula nem csupán a saját, hanem minden tanszék és intézet könyvállományát is nyilvántartja. E központi katalógus a tanszéki új beszerzéseket 1950 óta folyamatosan feltünteti. A tanszékek régi könyvanyagát a központi könyvtár 3 éve kezdte feldolgozni külső munkaerők bevonásával. Terv szerint ezután sor kerül a vidéki műszaki egyetemek könyveinek központi feldolgozására is. A KC /Központi Katalógus/ nyilvántartás a Széchenyi könyvtárban használt KC céljaira készült "kockás" karton mintájára történik. Megjegyzendő, hogy csak a címfelvételi főlap kerül a kockás kartonra, a melléklapok, és sorozati lapok rendes egyszínű kartonok. Katalóguslapjainkon a címleírás szövege fölé kerül a raktári jelzet a szöveg alá a szakjelzet

Általában a címleírások a főlap, melléklap, utalók készítése a szabvány előírásainak megfelelően történik. Eltérés: a fordítókról csupán kivételes esetben készül melléklap, mivel a technikai irodalomban a fordító személye háttérbe szorul. Az így készült melléklap csak feleslegesen duzzasztaná a katalógust. Természetesen kivételt képez ha egy

olyan jelentős személy a fordító mint pl. Eötvös Lóránd.

Egyes esetekben szükségesnek mutatkozik a szerzős művekről cím alatt is melléklapot készíteni. Ennek utólagos elkészítése visszamenőleg azonban gyakorlatilag igen nagy feladatot jelentene. Sorozati lap csak a szorosan gyűjtőkörbe tartozó és megfelelő tudományos szinten mozgó sorozatokról készül. A magyar technikai sorozatokról azonban még a népszerűsítő, ismeretterjesztő jellegüekről is készítünk sorozati lapot. Megemlítendő, hogy a hazai és külföldi egyetemek kiadványainál az egyetem székhelyét vesszük fel a sorozati lap rendszavának. Pl./Berlin, Technische Hochschule. Mitteilungen aus dem Institut für Aerodynamik/. A műszaki könyvtárakban általában nem tartják kötelezőnek, hogy a szerző valamennyi keresztnévét kiegészítsék. A Műegyetemi könyvtár katalógusa azonban a fenti elvet a legkövetkezősebben keresztül viszi. Indokolás: a tudományos irodalomban nagyszámu azonos vezetéknévű szerzőt csak a keresztnév alapján lehet megkülönböztetni. Bibliográfiai igényességre való törekvés mutatkozik abban is, hogy minden esetben megkíséreljük a külföldi könyvek eredeti címének a feltüntetését.

Szakkatalógusunkat az ETO alapján, a gyakorlati élet követelményeinek szellemében szerkesztik. A szolgálati szakkatalógus kb. 190.000 cédulát tartalmaz. Az osztályozó maga végzi a szakmájához tartozó cédulák beosztását. Ezzel biztosítva van a szakkatalógus következetes, állandó ellenőrzése, gondozása. Az osztályozók mérnöki oklevéllel rendelkező könyvtárosok, munkájukban a szakember alaposággal járnak el. Az olvasói igény kielégítésére külön tárgymutató készült a 620 és 621 szakokra. Pl. Távbeszélő, gépkapcsolásu /Híradástechnika/.  
621.395.34

Távbeszélő, kézikapcsolásu /Híradástechnika/  
621.395.33

A szakkatalógus mellett külön szakrendszerű katalógus áll a tájékoztató osztály rendelkezésére azon könyvekről amelyekben bibliográfiák vannak. Ez az u.n. bibliográfiai szakkatalógus. 1950 óta megkapja a könyvtár az OMK által havonta elkészített műszaki figyelőszolgálati cédulákat, melyeket szintén decimális rendben tartunk.

A könyvtár könyv és folyóiratkatalógus ismertetésénél meg kell említeni a különgyűjtemények /vállalati irodalom, szabvány, szabadalom, stb./ katalógusait. A vállalati irodalom részére u.n. karton index készül. A szabvány, szabadalom egyedét a rajta lévő szám meghatározza. Az aprónyomtatványok: egyetemi kiadványok, egyetemi székhelyek szerint tá-



rolnak, róluk katalógus nincs. Kivételt képeznek az alma mater: a műszaki egyetem évkönyvei, stb. Ezekről szabályszerű címleírás készül, ami a megfelelő katalógusokba kerül.

Összefoglalóképpen megállapítható, hogy a Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának katalógushálózata nem mechanikus tükrözője az állománynak, hanem gondos terv alapján szerkesztett utbaigazító segédeszköz. Az egyes katalógustípusok szervesen kapcsolódnak egymáshoz és kölcsönösen kiegészítik egymást. Céljuk az egyetemi hallgatók nevelésének és tudományos képzésének megkönnyítése.

Móra László

x - x - x -

### Műszaki eseménynaptár

1957. December

2. 15 éve /1942/ halt meg Zipernovszky Károly magyar elektromérnök, a transzformátor egyik feltalálója
6. 65 éve /1892/ halt meg Berlinben W. Siemens, világhírű elektrotechnikai feltaláló
9. 85 éve /1872/ nyitották meg a Moszkvai Politechnikai Múzeumot
12. 120 éve /1837/ szabadalmaztatta Silling orosz feltaláló elektromos táviróját
15. 155 éve /1802/ született Bolyai János világhírű magyar matematikus
17. 160 éve /1797/ született Albanyban /USA/ J. Henry amerikai fizikus, az elektromágnes feltalálója
18. 100 éve /1857/ született Manchesterben J. J. Thomson angol feltaláló, aki az elektromosság terén végzett kutatásaiért 1906-ban Nobel-díjat kapott
23. 225 éve /1732/ született Lancashireben R. Arkwright, a szövőgép feltalálója
26. 110 éve /1847/ nyílt meg Magyarországon az első elektromos táviróvonal Pozsony és Bécs között  
90 éve /1867/ halt meg Budapesten Ganz Ábrahám svájci születésű technikus, a Ganz-gyár megalapítója
27. 135 éve /1822/ született Doleban L. Pasteur francia kémikus